

Секція 2: МОВА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Яна Корнійчук

Національний університет

«Острозька академія»

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА ТЕОНЕМА ЯК РІЗНОВИД ЛЕКСИЧНОГО НОВОТВОРУ

У роботі окреслено передумови виникнення нової міжгалузевої дисципліни — теолінгвістики; проаналізовано поняття теонема; здійснено спробу введення до наукового обігу нового поняття — індивідуально-авторська теонема; виокремлено основні лексико-тематичні групи ІАТ.

Ключові слова: *теолінгвістика, релігійна лексика, теонема, індивідуально-авторська теонема.*

In this research have been determined the preconditions of the new inter-branch science theolinguistics; the definition of theonema has been analysed; the introduction into the science a new definition – individual author's theonema was tried ; the main lexical thematic groups of IAT have been selected.

Key words: *theolinguistics, religious vocabulary, theonema, individual author's theonema.*

Лінгвістичні процеси в українській мові наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. позначені явищем так званого «неологічного вибуху», тобто активного індивідуально-авторського словотворення письменників, серед новотворів чимало саме релігійного змісту [3]. Водночас на межі мовознавства і теології виникла нова дисципліна – теолінгвістика, предметом вивчення якої є різноаспектні взаємозв'язки релігії та мови.

Передумовою виникнення нового напрямку стали дослідження мовознавців неології та релігійної лексики. Динамічні процеси в українському поетичному словнику в контексті неології досліджували Галина Вокальчук, Віталій Максимчук, Наталія Гаврилюк, Наталія Адах, Катерина Бріткіова, Віталій Русанівський та ін. Українську релігійну

лексику, взаємодію мови і релігії на різних рівнях вивчали Надія Бабич, Василь Німчук, Юлія Браїлко, Наталія Піддубна, Марія Скаб, Поліна Спасенко, Ольга Решетняк, Юлія Олешко, Юлія Чернишова та ін.

Незважаючи на численні дослідження та активний розвиток, теолінгвістика як наука перебуває нині на етапі становлення. Проблемним завданням бачимо формування й усталення термінологічного апарату. Більшість слов'янських філологів-теолінгвістів на сьогодні пропонує використовувати термін Олександра Гадомського «теонема» як центральне поняття, що позначає мінімальну одиницю теолінгвістики. Проаналізувавши роботи О. Гадомського та інших науковців, можемо зробити висновок, що теонема –

це одиниця релігійної мови та лінгвістичний термін на позначення мовного знака, який акумулює певний релігійний зміст. Фактично, теонема постає об'єктом та інструментом дослідження теолінгвістики [4, с.5].

Релігійні почуття й релігійну картину світу, духовно-містичний досвід письменників здебільшого відображено в їхній словотворчості. У контексті становлення теолінгвістики доцільно говорити про існування окремого типу лексичних новотворів – індивідуально-авторських теонем (ІАТ), які синтезують мовний засіб (мовний знак) і певне духовно-релігійне значення, фрагмент неповторної авторської релігійно-концептуальної картини світу.

Зауважимо, що існування ІАТ розгортає важливий теоретичний аспект теолінгвістики – залучення в її предмет не тільки власне релігійних текстів, а й текстів, які акумулюють у собі релігійну та художню мову, тобто виразно перебувають на межі релігії і художньої літератури. Крім того, визнання ІАТ як об'єкта окремого дослідження може в майбутньому посприяти відгалуженню в загальній теолінгвістиці неологічного напрямку на кшталт «теолінгвістичної неології» чи «неологічної теолінгвістики». Відтак, релігійна лексика зможе поповнюватися новими одиницями, які будуть поступово збагачувати її.

Усе нове потребує дослідження, нова лексика релігійного змісту також, оскільки результати аналізу допоможуть нам правильно використовувати нові мовні одиниці. Тому перед тим, як досліджувати певні явища, варто їх класифікувати. Зазначимо, що на сьогодні в лінгвістиці немає єдиної класифікації релігійної лексики, проте деякі українські мовознавці (Людмила Шевченко, Любов Струганець, Альбіна Ковтун) групують ці

слова по-різному. Тому вважаємо корисним запропонувати власний розподіл іменникових індивідуально-авторських теонем у поезії, виокремивши такі лексико-тематичні групи: назви духовних осіб (*апостол-мученик, берегіння-прочанка*), назви істот потойбічного світу (*ангел-демон, Бог-Суддя*), біблійні антропоніми (*Зрадниця-Кайн*), найменування предметів-символів християнського культу (*жар-ікона*), номінації церковно-календарних подій (*Святпонедільник*), назви релігійних обрядів (*хрестоносіння*), найменування одягу духівництва (*хрестик-лебердаш*), назви культових місць, будівель і їхніх частин (*храмник*), найменування культових книг і текстів релігійного змісту (*молітва-голуб*). У корпусі ІАТ у словотворчості українських авторів найчисленнішою групою лексики є теонем на позначення назв осіб, здебільшого це лексеми-варіації слів *Бог, душа, дух, ангел, віра* та ін. Індивідуально-авторські теонем вирізняються як позитивною, так і негативною семантикою, багатством смислів і конотацій, формальною новизною. Це вказує на важливу роль духовно-релігійного досвіду і віддзеркалення його в релігійній лексиці українських поетів, а також підкреслює вагомий статус теонем у мовній системі, адже саме в мові віддзеркалено духовний світогляд нашого народу.

Отже, на тлі зацікавлення проблемою «мова – релігія» виникла синтетична дисципліна – теолінгвістика, статус, методологію, термінологію та інші аспекти якої активно вивчають і обґрунтовують мовознавці. Нова дисципліна потребує нових понять і термінів, необхідних для розвитку сучасного мовознавчого напрямку. У період активного творення неологізмів

засвідчено чимало новотворів релігійної тематики, у зв'язку з цим запропоновано термін «індивідуально-авторська

теонема» на позначення нових мовних одиниць релігійного значення.

Список літератури

1. Браїлко Ю. Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60 – 80-х років ХХ століття (семантико-стилістичний аспект): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: 10.02.01 – українська мова /Браїлко Юлія Іванівна. – К., 2005. – 245 с.
2. Бугаєва І. Теолінгвістика: теологія + лінгвістика? / І. Бугаєва. – С. 293–300. – Режим доступу: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/roz-27.pdf>
3. Вокальчук Г. Словотворчість українських поетів ХХ століття: [монографія] / Г. М. Вокальчук; відп. ред. С. Я. Єрмоленко. – Острог: НаУ «Острозька академія», 2008. – 536 с.
4. Гадомский А. К проблеме определения теолінгвістики / Гадомский А. К. // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. – Т. 17 (56). – № 1. – 2004. – С. 63–69.
5. Гадомский А. Основные направления теолінгвістических исследований в современном славянском языкознании // PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Językoznawstwo 2015, z. XI, s. 45–62.